

DRVNO-PRERAĐIVAČKI KOMPLEKS U REPUBLICI HRVATSKOJ: SWOT MATRICA I PROJEKCIJE RASTA

Nela Vlahinić-Dizdarević¹ & Vesna Uršić²

UDK / UDC: 674:65.012.2(497.5)

JEL klasifikacija / JEL classification: L₇₃

Prethodno priopćenje / Preliminary communication

Primljeno / Received: 15. studenog 2009. / November 15, 2009

Prihvaćeno za tisak / Accepted for publishing: 15. Lipnja 2010. / June 15, 2010

Sažetak

Analiza stanja u hrvatskom drvno-prerađivačkom kompleksu pokazala je izrazito nepovoljnu strukturu u kojoj prevladavaju mali i neracionalni pilanski kapaciteti koji podmiruju potrebe europske industrije namještaja. Iako je hrvatski drvno-prerađivački kompleks značajan izvoznik, uglavnom primarnih i sekundarnih drvnih proizvoda te namještaja niske dodane vrijednosti, domaća proizvodnja namještaja teško se nosi s konkurencijom. Rezultati SWOT analize pokazuju da hrvatski drvno-prerađivački kompleks ima komparativne, ali ne i konkurentne prednosti, uz brojne slabosti i potencijalne opasnosti koje dolaze od konkurencije iz zemalja s nižim troškovima rada.

Iako je SWOT analiza dobra osnova za donošenje mjera ekonomske politike, za promišljanje razvojne politike trebaju se uzeti u obzir i projekcije buduće potrošnje, proizvodnje i međunarodne trgovine drvnim proizvodima koji čine bazu drvnog klastera. Projekcije prikazane u ovom radu izrađene su za 8 glavnih kategorija drvnih proizvoda, uzimajući u obzir 3 različita razvojna scenarija u Hrvatskoj i njenom okruženju: osnovni, konzervacijski i integracijski. Rezultati svih projekcija pokazuju porast potrošnje za sve proizvode, najviše za papir za tiskanje i pisanje i iveraste ploče, a najmanje za piljenu građu listača i novinski papir. Iako će porast potrošnje biti praćen porastom proizvodnje, i dalje će rasti uvoz. Najveći porast izvoza procjenjuje se kod ostalih papira i kartona, što pokazuje da se može očekivati najveći porast konkurentnosti upravo kod ovih proizvoda..

Ključne riječi: *drvno-prerađivački kompleks, Republika Hrvatska, swot matrica, projekcije rasta.*

¹ Prof. dr. sc. Nela Vlahinić-Dizdarević, redoviti profesor, Sveučilište u Rijeci, Ekonomski fakultet

² Mr. sc. Vesna Uršić, stručni suradnik za analizu, Hrvatske šume, d.o.o. Zagreb, UŠP Delnice

1. UVOD

Drvno-prerađivački kompleks³ obuhvaća čitav niz različitih industrija, no zajednička sirovina te uska međusektorska povezanost kroz poluproizvode i gotove proizvode, drvene ostatke, reciklažu i obnavljanje materijala opravdavaju zajednički pristup ovim industrijama. Riječ je o vrlo heterogenom sektoru koji se sastoji od više tzv. strateških skupina proizvoda koje, iako su srodne, imaju zamjetno različite tržišne, tehnološke i organizacijske karakteristike.

Drvno-prerađivački kompleks u Hrvatskoj jedna je od tradicionalnih i radno-intenzivnih prerađivačkih industrija s dugogodišnjom tradicijom, iznadprosječne izvozne usmjerenosti i visoke prihvatljivosti za okoliš. Iako posjeduje izražene komparativne prednosti, drvno-prerađivački kompleks u RH suočen je s brojnim slabostima te potencijalnim prijetnjama koje proizlaze iz sadašnje gospodarske krize u zemlji i svijetu, ali i dinamičnim promjenama na europskom i svjetskom tržištu uslijed brzog razvoja tehnologije i novih materijala.

Cilj je ovog rada istražiti obilježja drvno-prerađivačkog kompleksa u Republici Hrvatskoj, procijeniti njegove snage, slabosti, mogućnosti i opasnosti koje mu prijete te izraditi projekcije potrošnje, proizvodnje, izvoza i uvoza drvnih proizvoda za razdoblje do 2020. godine kako bi se temeljem dobivenih projekcija mogla definirati razvojna i ekonomska politika. Naše projekcije uzimaju u obzir tri scenarija: osnovni, konzervacijski i integracijski, ovisno o tome u kom će se pravcu razvijati svjetsko i hrvatsko gospodarstvo.

Rad je podijeljen u 5 poglavlja. Nakon uvodnog dijela slijedi analiza stanja u hrvatskom drvno-prerađivačkom kompleksu te analiza kretanja potrošnje, izvoza i uvoza. Treći dio definira SWOT matricu s objašnjenjem najznačajnijih snaga, slabosti, mogućnosti i opasnosti, a zatim slijedi četvrti dio koji prezentira projekcije potrošnje, proizvodnje, izvoza i uvoza drvnih proizvoda za Republiku Hrvatsku u razdoblju do 2020. godine.

2. OBILJEŽJA DRVNO-PRERAĐIVAČKOG KOMPLEKSA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Drvno-prerađivački kompleks u Hrvatskoj još od početka 90-tih godina razvojnog stagnira i tehnološki zaostaje, te kao posljedica navedenog ne postiže optimalne rezultate u finalizaciji proizvoda od drva, posebice ne u proizvodnji namještaja. Zasnovan na visokovrijednim šumskim sastojinama koje su izvor kvalitetne i biološki obnovljive sirovine, drvoprerađivački sektor razvijen je s izrazito prekapacitiranim

³ Hrvatski drvno-prerađivački kompleks u užem smislu zajednički je naziv za sve subjekte registrirane na području Republike Hrvatske koji sudjeluju u preradi drva, proizvodnji papira i celuloze te proizvodnji namještaja. To je povezana grupa gospodarskih subjekata koja se dijeli u tri potpodručja, prerađivača drva (DD-20), proizvodnju papira i celuloze (DD-21) i proizvodnju namještaja (DN-36.1), a koji su po svom karakteru tipično tehnološki interdisciplinarno područje procesa i proizvoda. Klasifikacija prema NKD 2002. NKD 2007 razvrstava analizirane djelatnosti na slijedeći način: prerađivača drva i proizvoda od drva i pluta (C-16), proizvodnja papira i proizvoda od papira (C-17) i proizvodnja namještaja (C-31).

primarnim dijelom u pilanarskoj proizvodnji⁴ te organizacijsko-tehnološki uglavnom nekonkurentnoj proizvodnji namještaja.

2.1. Stanje u drvno-prerađivačkom kompleksu

Analiza svjetskih trendova u drvno-prerađivačkom kompleksu upućuje na racionalizaciju i povećanje kapaciteta uz ogromne investicije, no u Hrvatskoj se desio upravo neprirodan trend izgradnje velikog broja malih neracionalnih pilana, i to unatoč nedostatnoj ponudi oblovine. U velikom broju pilana radi se o primitivnim postrojenjima s velikim utroškom jeftine radne snage, a postojanje mnogobrojnih pilana pokazuje da je i u ovakvim uvjetima moguće ostvariti zadovoljavajući profit uz minimalne investicije i rizike. Zamahom koji je zahvatio cijelu zemlju, pilanarstvo je postalo interesantno ulaganje za brzu i relativno dobru zaradu koja počiva na nerealnim odnosima ponude, potražnje i rezultirajućih cijena šumskih sirovina. Lokacije pilana koncentrirane su u sjeverozapadnom kontinentalnom dijelu zemlje, stupanj iskorištenja drvene mase rapidno pada, produktivnost i kvaliteta izradaka je loša, s izuzetkom pokoje dobro organizirane pilane. Time počinje odumiranje velikog broja tradicionalnih pilanskih postrojenja lociranih na načelu „što bliže sirovini“, što je dokaz pogreška u ekonomskoj politici. U konkurenciji s velikim mega pilanama u Europi, izvoz je moguć samo onda ako je jedan ili više resursa plaćen ispod tržišne cijene (sirovina, ljudski rad).

Iz analize baze korisnika HŠ procjenjuje se da ima otprilike 500 aktivnih pilana, od kojih 150 prerađuje do finalne faze građevinsku stolariju, namještaj i parket⁵. 350 pilana koje se bave primarnim pilanarstvom pokrivaju manje od 15 % ukupnog obujma prerađenih pilanskih trupaca. Tip pilane i stupanj finalizacije bitno utječe i na troškovnu strukturu, pa tako udio troškova drvene sirovine u odnosu na ukupne troškove varira od 50 –70 %.

U proizvodnji drvnih ploča Hrvatska nema značajne proizvodne kapacitete budući da postoji samo jedno postrojenje za proizvodnju iverastih ploča i šperploča koje je u usporedbi s međunarodnim mega postrojenjima premalo za usmjeravanje ka inozemnom tržištu zbog male proizvodnosti. Stoga, za razliku od rascjepkanosti u prerađivačkom kompleksu drvne ploče, u ovom segmentu drvno-prerađivačkog kompleksa stupanj koncentracije je velik. Samo s jednom, i to vrlo skupom tvornicom ploča iverica, Hrvatska nema komparativnih prednosti u pločastom namještaju, a postojeći kapaciteti za drvene ploče zastarjeli su i premaleni da bi se održali duže vrijeme na tržištu.

Kao nasljeđe prošlih društveno-političkih i gospodarskih odnosa, u Hrvatskoj je razvijena industrija proizvodnje papira koja je 80-tih godina imala kapacitet 340.000 t/god. i ostvarenje proizvodnje 301.000 t/god. (1985.god.), no današnja proizvodnja papira tek je na razini 78% nekadašnje ostvarene proizvodnje, a u strukturi proizvodnje dominira ambalažni papir (95 %). Ekonomske i tehnološke promjene inicirale

⁴ Ukupan kapacitet pilanske proizvodnje procjenjuje se na 6.3 milijuna m³ trupaca na osnovi jedne 8-satne radne smjene dok je proizvodnja pilanskih trupaca 2006. godine iznosila 1,99 milijuna m³.

⁵ Motik, D.: Tržište namještaja i ostalih drvnih proizvoda Republike Hrvatske do 2001. godine, Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2002. str. 67.

su drugačiji smjer razvoja ove industrije, prvenstveno razvoj proizvodnje ambalažnog papira i drugih vrsta papira kojima je sirovina stari papir. Industrija celuloze i papira uslijed intenzivnog ulaganja tijekom zadnjih nekoliko godina ima razvijene tehnološke kapacitete, što bi mogla biti bitna pretpostavka za intenzivniji rast proizvodnje i izvoza te smanjenje uvoza u periodu oporavka nakon aktualne gospodarske krize.

Industrija namještaja kao najvažniji segment drvno-prerađivačkog kompleksa koji bi trebao predstavljati najveću dodanu vrijednost, nalazi se u vrlo teškoj poziciji. Iako je globalna recesija bitno smanjila potražnju za namještajem, problemi ove industrije počinju još prije gotovo 20 godina. Početkom 90-tih, u roku od samo nekoliko godina, dijelom zbog rata, a potom i zbog uglavnom neuspješne privatizacije te nedovoljno poticajne ekonomske politike, hrvatska industrija namještaja gotovo je prepolovljena i dovedena na rub propasti. Porastom etata gospodarstvo se našlo u situaciji da ima drvene sirovine, no nema više prerađivačke mogućnosti koja bi povećala dodanu vrijednost. Na tom višku drvene sirovine i velikoj potražnji za drvom od strane zemalja Europske unije stvorila se nova struktura drvno-prerađivačkog kompleksa u kojoj prevladavaju pilanski kapaciteti koji podmiruju potrebe europske industrije namještaja. Tijekom proteklih godina nije bilo profitabilno ulagati u industriju namještaja zbog znatno dužeg ciklusa prerade nego u pilanama, djelomično i zbog cijene kapitala koji je bio znatno viši nego u Europi. Nepovoljnu situaciju dodatno je pogoršao jak tečaj kune koji je slabio konkurentnost na inozemnim tržištima te pojeftinio uvoz stranog namještaja. Trendovi koji danas vladaju u hrvatskoj proizvodnji namještaja očituju se u nastojanjima stvaranja relativno optimalnog odnosa cijene i kvalitete visokoserijskih proizvedenih proizvoda te izvozu na manje zahtjevna tržišta, naročito u pogledu oblikovanja, inovativnog dizajna ili materijala i funkcije.

Sudeći prema Herfindahl - Hirschman indeksu (HHI) koji iznosi 486⁶, domaću proizvodnju namještaja karakterizira nizak stupanj koncentracije uz izražene konkurentske pritiske, iako postoje razlike po različitim skupinama proizvoda. Tako u segmentu proizvodnje madraca posluje tek nekolicina proizvođača, a visinom ostvarenog prihoda ističu se dvije tvrtke pa je u konkretnom segmentu proizvodnje namještaja stupanj koncentracije veći, a konkurentski pritisci manji. Slična razina stupnja koncentracije prisutna je i kod proizvodnje kuhinjskog namještaja u kojoj se po poslovnim rezultatima ističu tri tvrtke. Niži stupanj tržišne koncentracije te snažnija konkurencija izraženiji su u segmentima proizvodnje uredskog namještaja te stolica i sjedalica. Međutim, navedene razine tržišne koncentracije po segmentima proizvodnje namještaja treba uzeti s određenom rezervom uslijed nespjecijaliziranosti većine domaćih proizvođača namještaja, što dovodi do intenziviranja konkurentskih pritisaka među njima, ponajviše uslijed viška potražnje za tvrdom drvnim građom nad ponudom. Bavljenje svim fazama obrade drva i proizvodnje namještaja zahtijeva i veću razinu potrebnih ulaganja, što povećava fiksne troškove i otežava izlazak s tržišta, ali pozitivno utječe na rast industrijskog suparništva unutar djelatnosti. Također, još uvijek niski stupanj diferencijacije domaćeg namještaja i visoki troškovi skladištenja utječu dodatno na rast konkurentskih pritisaka među samim tvrtkama.

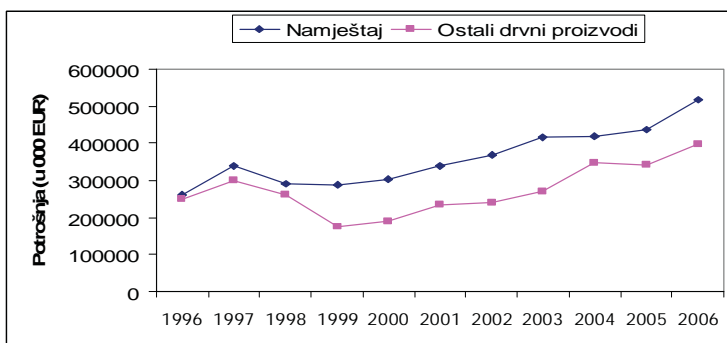
⁶ Analiza sektora proizvodnja namještaja: CARDS Project Development of Investment and Business Climate in Croatia, Deloitte Central Europe, Raiffeisenbank Croatia and Emerging Markets Groups, 2002., str.21.

Saspekta prepreka ulasku na tržište najznačajnija je izuzetno snažna pregovaračka moć dobavljača drvene sirovine i električne energije. Sadašnji sustav nabave drvene sirovine koji omogućuje garantiranu opskrbu drvnom sirovinom na srednji rok samo uz zadovoljavanje strogih uvjeta, obeshrabrujuće djeluje na ulazak novih proizvođača namještaja. Nepostojanje tržišta drvene sirovine te primarno obrađene drvene građe, primorava tvrtke da se bave gotovo svim fazama obrade drva, zbog čega moraju više ulagati, što obeshrabruje ulazak novih tvrtki u proizvodnju namještaja. Ponovnim intenziviranjem procesa pristupanja Republike Hrvatske Europskoj uniji najvjerojatnije će se povećati troškovi početnih ulaganja uslijed prilagođavanja europskim standardima proizvodnje, što bi mogli obeshrabriti moguće strane ulagače te usmjeriti njihova ulaganja u zemlje u okruženju koje još nisu postale kandidati za članstvo u Europskoj uniji te nisu obvezne prilagođavati svoje zakone normama Europske unije. Ipak, sličnost i dobrim dijelom već postojeća usklađenost domaćih standarda kvalitete namještaja s onima u zapadnoeuropskim zemljama pozitivno utječe na ulazak novih tvrtki na domaće tržište. U usporedbi s ostalim zemljama, možemo zaključiti da je intenzitet ulaznih barijera u Hrvatskoj u sektoru proizvodnje namještaja umjeren. Uspostavom tržišta drvene sirovine, smanjili bi se troškovi proizvođača namještaja te omogućila brža prilagodba trenutnoj potražnji na tržištu. Također, i liberalizacija elektroenergetske opskrbe trebala bi povoljno djelovati na daljnji razvoj proizvodnje namještaja.

2.2. Kretanje potrošnje, izvoza i uvoza drvnih proizvoda

Gospodarski rast u Hrvatskoj nakon 2000. generiran uglavnom velikim porastom osobne potrošnje rezultirao je rastom potrošnje namještaja i ostalih drvnih proizvoda. Vidjeti grafikon 1.

Grafikon 1: Potrošnja namještaja i ostalih drvnih proizvoda 1996.- 2006. godine (u EUR)

Izvor: Obrada autorica prema Expert Market Statement of CROATIA: Balkan Training Workshop – Forest Products Marketing, UNECE/FAO, 2006., str. 2.⁷

⁷ Za izračunavanje potrošnje primijenjena je metoda izračunavanja izvedene potrošnje temeljem podataka o proizvodnji, uvozu i izvozu promatranih proizvoda. Potrošnja namještaja i ostalih drvnih proizvoda izračunata je kao zbroj proizvodnje i uvoza tih proizvoda te se od tog iznosa oduzeo izvoz (op.a.).

Zbog ograničenosti tržišta, potrošnja drvnih proizvoda u Hrvatskoj je relativno mala no nakon 1999. pokazuje stabilan rast. Vrijednost potrošnje namještaja veća je za 30 posto od vrijednosti potrošnje ostalih drvnih proizvoda i 2006. godine iznosila je 518 milijuna Eura. Ukupna osobna potrošnja 2006. godine iznosila je 69.457 kuna po kućanstvu, od toga je potrošnja za pokućstvo, opremu za kuću i redovito održavanje iznosila 3.556 kuna, s trendom rasta (29%) u odnosu na 2000. godinu⁸. Ipak, podaci pokazuju da porast potrošnje namještaja u Hrvatskoj nije doveo do veće prodaje domaćeg namještaja, dapače, udio domaćeg namještaja smanjen je s 60 % 1999. na 41 % 2004. godine.⁹

Iako u usporedbi s većinom europskih zemalja Hrvatska ima malo tržište drvnih proizvoda, posebno namještaja, stope rasta su relativno visoke. Prosječna godišnja stopa rasta potrošnje namještaja iznosi 7,75%¹⁰, što je više od rasta proizvodnje. Danas potrošnja namještaja po stanovnika u Hrvatskoj iznosi 43% potrošnje u članici EU s najvećom potrošnjom po stanovniku (Austrija) no ova značajna potražnja za namještajem, kako je već rečeno, uglavnom je usmjerena na uvozne proizvode.

Najveće promjene u međunarodnoj razmjeni drva i drvnih proizvoda Hrvatske nastupile su kao posljedica raspada tržišta bivše Jugoslavije koje je bilo najvažnija izvozna destinacija. 90-te godine karakterizira ne samo gubljenje tržišta bivše države, već i rat, upitna privatizacija i neadekvatna ekonomska i tečajna politika, što je otežalo neophodno prestrukturiranje i orijentaciju izvoza na tržišta razvijenih zemalja. Posljedice se vide i danas, kako u vrijednosti izvoza i uvoza, tako i u strukturi. (Tablica 1.)

Podaci ukazuju na vrlo nepovoljnu strukturu u kojoj dominira izvoz primarnih drvnih proizvoda, dok u međunarodnoj trgovini namještajem s visokom dodanom vrijednošću kao što je kuhinjski namještaj, dnevne i spavaće sobe Hrvatska ostvaruje veliki deficit. Najveći udio u vrijednost izvoza primarnih i sekundarnih drvnih proizvoda ostvaruje drvo obrađeno po dužini piljenjem, glodanjem i sl., čak 43%, a takvo drvo obrađeno piljenjem predstavlja najmanji stupanj obrade i ostvaruje najmanju dodanu vrijednost. Ipak je udio izvoza neobrađenog drva smanjen kao rezultat izvozno-uvodne regulative u prometu neobrađenim drvom, čime se Hrvatska opredijelila za politiku koja praktično ne dopušta izvoz neobrađenog drva, posebice ekonomski najvrjednijih razreda kakvoće i vrsta drva. Iako je ostvareno povećanje vrijednosti izvoza namještaja od 34 posto u analiziranom razdoblju, uvoz je rastao još i više, a deficit se povećao. Najznačajnije izvozno tržište za hrvatske primarne i sekundarne drvene proizvode je Italija s preko 40% udjela, slijedi Slovenija s 13%, Austrija (7%) i Njemačka (5%), no najveći porast zabilježio je izvoz u Srbiju i Crnu Goru, Švicarsku i Egipat (132%). U strukturi uvoza dominira Slovenija, zatim slijede Austrija, Bosna i Hercegovina te Njemačka, a najveći porast uvoza zabilježio je uvoz iz Kine. Usmjerenost uvoza i izvoza namještaja pokazuje drugačija kretanja pa tako u strukturi izvoza namještaja dominira Njemačka s udjelom 32%, zatim Italija i Slovenija s 15% te Francuska s 10%, a najbrže je

⁸ Statistički ljetopisi RH :op.cit.

⁹ Izvor: Studija razvoja novih proizvoda u funkciji izvoza drvnog sektora – brand drvnog sektora, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva, Zagreb, 2005., str. 55

¹⁰ Sudija razvoja novih proizvoda u funkciji izvoza drvnog sektora – brand drvnog sektora, op.cit., str. 55

rastao izvoz u Češku, Srbiju i Crnu Goru. Očekivano, Hrvatska najviše uvozi namještaj iz Italije i Slovenije, a uvoz iz Kine porastao je za čak 754% tijekom četiri promatrane godine.

Tablica 1: Ukupna vrijednost izvoza i uvoza pojedinih proizvoda prerade drva i proizvodnje namještaja, 2004. i 2006. godine (u tisućama Eura i u %)

VRSTA PROIZVODA	IZVOZ				UVOZ			
	2004.		2006.		2004.		2006.	
	iznos	%	iznos	%	iznos	%	iznos	%
Primarni i sekundarni drvni proizvodi								
Ogrjevno drvo i drveni ugljen	11.433	4	18.463	6	992	1	2.144	1
Neobrađeno drvo	29.470	11	29.305	9	3.080	2	3.147	1
Drvo obrađeno po dužini piljenjem, glodanjem i sl.	113.538	42	144.661	43	53.279	27	53.674	23
Listovi furnira i listovi za šperploče	35.855	13	33.639	10	12.264	6	10.752	5
Drvo profilirano, blanžano, brušeno	32.648	12	30.800	9	12.635	6	17.465	8
Ploče iverice, šperploče i druge ploče	12.458	5	25.813	8	60.423	31	70.476	30
Građevinska stolarija od drva	17.860	7	27.558	8	33.654	17	51.658	22
Ostalo	17.952	7	22.677	7	19.339	10	21.983	10
UKUPNO	271.216	100	332.918	100	195.669	100	231.302	100
Namještaj								
Sjedala	104.952	58	158.648	66	69.076	29	92.937	29
Dijelovi drvenog pokućstva	19.186	11	26.736	11	4.594	2	6.175	2
Sobe za spavanje od drva	3.281	2	2.935	1	23.403	10	32.971	10
Blagavaonice i dnevne sobe	7.847	4	8.555	4	22.511	9	27.412	9
Kuhinjsko pokućstvo od drva	894	0	1.732	1	23.852	10	27.874	9
Uredsko pokućstvo od drva	7.009	4	5.816	2	8.571	4	9.354	3
Ostalo pokućstvo od drva	21.069	12	17.936	7	34.163	14	42.241	13
Ostalo	15.886	9	19.492	8	55.727	23	78.712	25
UKUPNO	180.127	100	241.854	100	241.901	100	317.680	100

Izvor: Motik, D. Pirc, A.: Tržište namještaja i ostalih drvnih proizvoda Republike Hrvatske do 2006-te godine, Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2007., str. 3-4; 64-65.

3. SWOT MATRICA DRVNO-PRERAĐIVAČKOG KOMPLEKSA

Iako je hrvatski drvno-prerađivački kompleks suočen s mnogim slabostima i opasnostima, o čemu je bilo riječi u prethodnoj analizi, ipak on posjeduje određene snage i mogućnosti za daljnji razvoj. U trenutnim nepovoljnim makroekonomskim i poslovnim uvjetima u zemlji i okruženju čini se da je više ograničenja, no vrije-

me krize je i trenutak za strukturne promjene na koje inače domaća poduzeća uglavnom nisu spremna. Dno krize zapravo je početak novog poslovnog ciklusa u kojem se konkurentnost i rast trebaju temeljiti na nekim postojećim snagama, ali i nekim novim mogućnostima. Tablica 2. prikazuje SWOT matricu naglašavajući najznačajnije snage, slabosti, mogućnosti i opasnosti za drvno-prerađivački kompleks u Hrvatskoj.

Tablica 2: SWOT matrica drvno-prerađivačkog kompleksa

S- SNAGE	O- MOGUĆNOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - sirovska osnova (kvalitetna, certificirana, dostupna) - samodovoljnost sirovske drvine osnove - iskustvo i tradicija u preradi drva, proizvodnji namještaja i preradi papira - tradicionalno dobra reputacija hrvatskog drva i proizvoda od drva - veliki broj obrtnika - šumarska politika s ugrađenim elementima održivog gospodarenja - proces privatizacije završen u većini gospodarskih subjekata - relativno značajan prerađivački potencijal <div style="border: 1px solid black; padding: 2px; margin: 10px 0;">W - SLABOSTI</div> <ul style="list-style-type: none"> - loša struktura proizvoda (dominiraju primarni u odnosu na finalne) - niska tehnološka razina i zastarjela tehnologija u većini gospodarskih subjekata - standardizirana masovna proizvodnja - niska proizvodnost - nedostatak kapitala za istraživanje i razvoj - nedovoljne investicije - visoka ovisnost o dobavljačima drvine sirovine - aprecirana domaća valuta - visok trošak kapitala - višak pilanarskog kapaciteta u odnosu na kapacitete finalne proizvodnje - usitnjenost i nepovezanost proizvođača - nedovoljna specijalizacija - nedostatak marketinga i promocijskih aktivnosti - neodgovarajući i neatraktivan dizajn finalnih proizvoda - nedostatak menadžerskih vještina - nedostatak znanja u upravljanju sofisticiranim numerički upravljanim strojevima - mala efikasnost zbog loših sustava planiranja i kontrole - neadekvatno obrazovanje i stručno usavršavanje radne snage - nepostojanje brandova - nerazvijen sustav osiguranja kvalitete - neodgovarajući odnosi s javnošću - rascjepkanost, slaba suradnja i nedovoljno povezivanje subjekata - slaba supstitucija uvoznih finalnih proizvoda od drva 	<ul style="list-style-type: none"> - povezivanje s trgovačkim i industrijskim tvrtkama, klsterskim nositeljima i udrugama - veliki potencijal racionalizacije u većini tvrtki - povećanje izvoza finalnih proizvoda od drva visoke složenosti, kvalitete i dizajna - supstitucija uvoza finalnih proizvoda - povećanje zaposlenosti, posebice u ruralnim područjima - uspostava i jačanje partnerskih odnosa u sektoru, suradnja na osnovi interesa, dobiti i zajedničkog poduhvata - stvaranje infrastrukturne mreže kao podrške razvoju - bolja suradnja s razvojno-istraživačkim institucijama - prilagodljiva i fleksibilna proizvodnja proizvoda za potrebe graditeljstva, opremanje objekata u turizmu, tiskarsku i izdavačku djelatnost - buduće članstvo u EU <div style="border: 1px solid black; padding: 2px; margin: 10px 0;">T- OPASNOSTI</div> <ul style="list-style-type: none"> - loše korištenje drvine sirovine - ugroženost šumskih resursa zagađenjima i bolestima - dinamični drveni sektori u konkurentnim zemljama - strukturne promjene u konkurentskim zemljama - globalna gospodarska kriza - porast potražnje za tropskim drvnim vrstama na svjetskom tržištu

Izvor: Autorice

Najznačajnija snaga hrvatskog drvno-prerađivačkog kompleksa temelji se na izraženim komparativnim prednostima kao što su dostupnost kvalitetne drvne sirovine, kako zbog načina gospodarenja šumama (manji intenzitet iskorištavanja u prošlosti), tako i zbog sustavne brige o šumskim površinama. Dok su u Europi većinom prisutne plantažne šume, odnosno sadnja stabala umjetnim putem što rezultira manjom kvalitetom drvnih sortimenata, Hrvatska istovremeno obiluje prirodnim šumama autohtonih drvnih vrsta. Upravo zbog kvalitetne drvne sirovine Hrvatska ima najveću komparativnu prednost u proizvodnji namještaja od punog drva te proizvodnji furnira u odnosu na svoje glavne konkurente. Hrvatska ima i tradiciju te dugogodišnje iskustvo u proizvodnji kvalitetnog namještaja, kako u velikim tvrtkama, tako i u malim obrtima, što je rezultiralo iskusnom i stručnom radnom snagom.

Ipak, navedeno su samo komparativne prednosti koje se trebaju razviti u konkurentske i postati mogućnosti razvoja ovog sektora. Jedna od mogućnosti odnosi se na poticanje razvoja klastera čime bi se omogućilo domaćim tvrtkama specijalizaciju na pojedinu fazu izrade namještaja i veću fleksibilnost proizvodnje, a navedeni tip organizacije poslovanja već se dokazao kao vrlo uspješan, primjerice u Austriji. Također, obzirom da se danas namještaj ne proizvodi isključivo od drva već se sve češće upotrebljavaju i razni metali, staklo te plastika, nužna je specijalizacija tvrtki na pojedini segment proizvodnje radi povećanja kvalitete te smanjenja troškova. Istovremeno, članovi drvnog klastera mogli bi profitirati i od povoljnije cijene inputa kroz sustav zajedničke nabave, te kroz zajedničko oblikovanje prodajnih puteva na stranom tržištu.

Rast u graditeljstvu koji se očekuje oporavkom gospodarstva te rast turističkog sektora posljednjih godina koji je čak nastavljen i u 2009. kriznoj godini pružaju mogućnost i za rast drvno-prerađivačkog kompleksa. Uključivanje domaćih proizvođača namještaja u opremanje hotela i turističkih objekata omogućilo bi rast prodaje i neizravnu promidžbu hrvatskog namještaja. Ponovno pokretanje pristupnih pregovora s EU te blizina najvažnijih tržišta predstavljaju prednost Hrvatske prvenstveno u usporedbi s prekomorskim konkurentima. Buduće članstvo u EU moglo bi potaknuti i do sada vrlo skroman priliv stranih direktnih investicija u hrvatski drvno-prerađivački kompleks, čime bi se ubrzala modernizacija tehnologije, racionalizacija poslovanja te olakšao pristup novim tržištima.

Ipak, čini se da je znatno više slabosti. One se odnose na dominantno standardiziranu proizvodnju u velikim serijama, što onemogućava iskorištavanje komparativnih prednosti koje Hrvatska posjeduje. Rezultat serijske proizvodnje su proizvodi niže dodane vrijednosti koji teško pronalaze tržište uslijed veće međunarodne konkurencije u promatranom segmentu tržišta gdje je najznačajniji faktor konkurentnosti cijena proizvoda. U području serijske proizvodnje najveću konkurentnost postižu zemlje s najnižim troškovima rada kojima Hrvatska ne može konkurirati, stoga bi se hrvatska proizvodnja namještaja trebala specijalizirati za proizvodnju namještaja veće kvalitete, ali u malim serijama.

Tehnološka zastarjelost proizvodnih pogona rezultat su dugog razdoblja podinvestiranosti, a razina tehnološke opremljenosti domaćih proizvođača značajno je ispod prosjeka proizvođača u europskim zemljama. Istovremeno, složeni uvjeti i

visoka cijena kapitala, pogotovo u današnjim nepovoljnim uvjetima, onemogućuju domaćim proizvođačima modernizaciju postrojenja u kraćem roku. Slabost drvno-prerađivačkog kompleksa u Hrvatskoj proizlazi i iz nespecijaliziranosti domaćih tvrtki jer većina domaćih proizvođača namještaja proizvodi gotovo sve proizvode, od piljene građe do finalnog proizvoda, odnosno namještaja. Fokusiranjem na samo jedan segment proizvodnje namještaja te specijalizacija na pojedinu fazu proizvodnje omogućilo bi se unaprjeđenje proizvodnje i smanjenje troškova. Istovremeno, ovakva organizacija proizvodnje negativno utječe na fleksibilnost tvrtki i mogućnosti prilagođavanja promjenama na tržištu.

Nepostojanje istraživanja i razvoja u cilju stvaranja novih proizvoda također je velika slabost. Po nekim pokazateljima čak 65% tvrtki u Hrvatskoj koje se bave proizvodnjom namještaja ne posjeduje odjel za razvoj proizvoda, a čak 55% njih ne koristi usluge dizajnera uopće.¹¹ Također, u suradnji dizajnera i proizvođača nastaju poteškoće jer se idejna rješenja ne mogu realizirati u praksi. Budući da je potražnja za namještajem danas determinirana dizajnom, neulaganje u razvoj proizvoda onemogućava zadržavanje postojećih i ulazak na nova tržišta. Problem je i zanemarivanje upravljanja kvalitetom proizvoda u domaćoj proizvodnji, a svega mali broj tvrtki posjeduje međunarodne certifikate (oko 3% tvrtki u drvnom sektoru posjeduje ISO certifikat).

Potencijalne opasnosti u srednjoročnom razdoblju odnose se na loše korištenje drvene sirovine i potencijalnu ugroženost šumskih resursa uslijed zagađenja. Dosadašnja nastojanja da se ostvare što veći kratkoročni učinci vode k devastaciji drvnog potencijala. Također, s obzirom na strukturu proizvodnje namještaja, opasnost predstavlja i konkurencija zemalja s nižim troškovima rada, kako u Istočnoj Europi, tako i na Dalekom Istoku. Cjenovna konkurentnost vjerojatno će biti dodatno ugrožena jer će daljnje usklađivanje s EU normama zahtijevati dodatne investicije te povećati troškove. Najviše ulaganja bit će potrebno u sustave zaštite okoliša te zbrinjavanja štetnih tvari, poput boja i lakova.

4. PROJEKCIJE PROIZVODNJE, POTROŠNJE, IZVOZA I UVOZA DRVNIH PROIZVODA

4.1. Objašnjenje modela

Procjene budućih tržišnih kretanja polaze od projekcija izvedene potrošnje drvnih proizvoda koje se temelje na dohodovnoj i cjenovnoj elastičnosti potražnje za drvnim proizvodima. Procjene koeficijenta elastičnosti konzistentne su s teorijom, što znači da potražnja za drvnim proizvodima raste s rastom dohotka pa dohodovna elastičnost ima pozitivan predznak, dok s rastom cijena proizvoda potražnja opada. U projekcijama se pretpostavlja da će funkcijska povezanost među varijablama biti jednaka kao u prošlom vremenskom periodu te su na temelju statističkih podataka pro-

¹¹ Analiza sektora "Proizvodnja namještaja": CARDS Project Development of Investment and Business Climate in Croatia, op.cit. str. 32.

cijenjeni koeficijenti. Koeficijenti su izračunati za grupe zemalja kako bi se postigla veća stabilnost, a Hrvatska je grupirana sa zemljama u tranziciji Srednje i Istočne Europe. Nezavisne varijable u projekcijama su stope rasta BDP-a i cijene proizvoda. Dugoročne projekcije rasta BDP-a preuzete su iz Studije *Forecasts of Economic Growth in OECD and Central and Eastern European Countries for the Period 2000.-2040.*, NOBE (2002), uz korigiranje najnovijim projekcijama rasta BDP-a Europske banke za obnovu i razvoj iz svibnja 2009. Glavni izvor podataka je UNECE/FAO online baza podataka, zaključno s podacima za 2006. godinu. Kvantitativni podaci na kojima se temelji procjena obuhvaćaju proizvedene količine, količine izvoza, količine uvoza, dok je izvedena potrošnja izračuna po formuli: izvedena potrošnja = proizvodnja + uvoz – izvoz.

Promjene u strukturi proizvodnje i potrošnje na tržištu također su uzete u obzir pa su projekcije proizvoda za koje se pretpostavlja da će doživjeti takve promjene, izrađene sa promjenjivim koeficijentima elastičnostima. Za proizvode za koje se očekuje da će polako nestajati s tržišta, vremenske serije su prekinute i nastavljene projekcijama s novim, manjim koeficijentima elastičnosti, koji su preuzeti od razvijenijih zemalja koje su doživjele strukturne promjene.

Očekivana stopa konvergencije stopi rasti zemalja Srednje i Istočne Europe prema zemljama EU je oko 2% godišnje. Temeljem toga, pretpostavljena stopa rasta BDP-a za Hrvatsku je u baznom scenariju 1,88 posto do 2010. godine, a zatim 4,5 i 3,5 posto¹².

U projekcije je ugrađena i pretpostavka o konstantnoj konkurentnosti drvnih proizvoda, što je optimistična pretpostavka jer su za to potrebni znatni napori kako bi se drvni proizvodi oduprijeli konkurenciji unutar sektora, ali i ostalih vrsta materijala.

Metoda procjene temelji se na nekoliko koraka¹³ koji su objašnjeni u Prilogu 1.

4.2. Analiza rezultata

4.2.1. Projekcije potrošnje

Kod osnovne projekcije pretpostavljeno je da promjene ekonomskog i političkog okruženja neće znatno utjecati na drvni sektor, što znači da će funkcijske veze između ekonomskog rasta, potrošnje, proizvodnje i trgovine ostati stabilne. Pretpostavlja se da neće biti ni promjena u percepcijama i ponašanju potrošača, niti da će tehnološke promjene znatno popraviti ili pogoršati konkurentnost drvnih proizvoda te da ih neće zamijeniti proizvodi supstituti. Pretpostavlja se stoga da će cijene i troškovi proizvoda ostati konstantni. Povijesno gledajući, realne cijene i troškove drvnih proizvoda karakterizira visoka kratkoročna volatilnost, no dugoročna stabilnost. Projekcije potrošnje u osnovnom

¹² NOBE: *Forecasts of economic growth in OECD and Central and Eastern European countries for the period 2000.-2040.*, Geneva Timber and Forest Discussion Paper ECE/TIM/DP/24, UN, Geneva, 2002., str. 32. i EBRD, svibanj, 2009.

¹³ Metoda procjene preuzeta je iz Kangas, K.-Baudin, A.: *Modelling and projections of forest products demand, supply and trade in Europe*, op.cit.

scenariju baziraju se na osnovnim stopama rasta BDP-a za razdoblja kao što je prikazano u tablici 3. u kojoj su sumirani dobiveni podaci projekcija buduće potrošnje.

Tablica 3: Projekcije potrošnje za razdoblje 2010.-2020. godine (000 m³)

	Rast BDP-a:osnovni		Cijene: konstantne	
	2005.	2010.	2015.	2020.
stopa rasta BDP-a (u %) ¹⁴	1,88		4,50	3,50
piljena građa četinjača	391,5	412,7	467,7	515,6
piljena građa listača	168,5	173,4	185,6	195,6
ukupno piljena građa	560,0	586,0	653,2	711,2
Šperploče	17,7	19,3	23,6	25,3
Iveraste ploče	198,9	220,1	279,6	305,9
ploče vlaknatice	64,9	67,6	74,3	80,0
ukupno drvne ploče	281,5	306,9	377,5	411,2
novinski papir	58,3	60,2	65,2	69,3
papir za pisanje i tiskanje	343,3	389,2	522,8	658,6
ostali papiri i kartoni	228,5	240,0	269,6	295,3
ukupno papir i karton	630,1	689,4	857,5	1023,1

Izvor: Izračun autorica

Za projekcije potrošnje u prvom razdoblju projekcije, dakle do 2010. godine korištena je stopa rasta BDP-a od 1,88 posto, za razdoblje 2010.-2015. stopa od 4,5 posto, a u posljednjem razdoblju 3,5 posto. Vrlo mali porast potrošnje do 2010. godine posljedica je malog rasta BDP-a, dok će najveći porast potrošnje ostvariti proizvodi s najvišim koeficijentom dohodovne elastičnosti kao što je papir za pisanje i tiskanje, čiji koeficijent dohodovne elastičnosti iznosi 1,351. Može se očekivati da će najniže stope rasta potrošnje ostvariti proizvodi s najnižim koeficijentima elastičnosti, a to su piljena građa listača te papir za pisanje i tiskanje.

Rezultati projekcije pokazuju usporavanje stopa rasta potrošnje tijekom vremena, što je u skladu s teorijom životnog ciklusa proizvoda. Životni ciklus proizvoda slijedi S krivulju, što znači spori početak, zatim snažnu tržišnu penetraciju, sporiji rast te na kraju stagnaciju. Većina drvnih proizvoda su zreli, a najzreliji proizvod je piljena građa, pa stoga u usporedbi s ostalim drvnim proizvodima ima najniže stope rasta.

Zemlje u tranziciji imaju veće stope rasta nego zapadna Europa što odražava njihovu nižu dostignutu razvojnu razinu, zbog čega će viši očekivani ekonomski rast

¹⁴ NOBE: Forecasts of economic growth in OECD and Central and Eastern European countries for the period 2000-2040, op.cit., i EBRD, svibanj, 2009.

rezultirati većim potrebama za drvnim proizvodima u građevinskom sektoru. Nakon što dostignu razinu dohotka i razvoja kao zemlje zapadne Europe, stope rasta BDP-a i potražnje će se usporevati. Iako se stope rasta čine visokima, kad se usporede pokazatelji potrošnje po stanovniku sa sadašnjim europskim nivoom i uzme u obzir činjenica snažnog smanjenja tijekom 90-ih, one su opravdane.

Brzina konvergencije usporava se tijekom projekcijskog perioda, relativno više kod drvnih ploča. Mnogo je faktora uključujući kulturalne i klimatske razlike, koje nisu uključene, a utječu na uzorke potrošnje. Kao primjer mogu se uzeti drvene ploče, gdje je teško sa sigurnošću predvidjeti da li će tranzicijske zemlje razviti iste uzorke potrošnje kao zapadna Europa, ili će se direktno okrenuti novim proizvodima, ili čak alternativnim nedrvnim proizvodima kao što su cement, željezo itd. U ovom području potrebna su dodatna istraživanja.

4.2.2. Projekcije proizvodnje i trgovine

Pod pretpostavkom da će proizvodnja zadržati stalan udio u potrošnji (omjer samodostatnosti), uvoz i izvoz su izračunati kao stalan udio u potrošnji. Omjer samodostatnosti izračunat je kao petogodišnji prosjek posljednjih pet godina i dalje je korišten za projekcije. U tablici 4. prikazani su rezultati projekcija proizvodnje i trgovine drvnim proizvodima u Republici Hrvatskoj za razdoblje do 2020. godine.

Najpovoljniji omjer vlastite proizvodnje i potrošnje Hrvatska ostvaruje kod piljene građe listača i ostalih papira i kartona. Zadržavanjem takvih trendova i u budućnosti, projicirani rezultati pokazuju da samo kod piljene građe listača i ostalih papira i kartona Hrvatska uspijeva zadovoljiti vlastitu potrošnju iz domaće proizvodnje, dok će se svi ostali proizvodi uvoziti. Najlošija je situacija kod ploča vlaknatica koje se uopće ne proizvode, nakon čega slijedi novinski papir s ostvarenom 18 puta većom potrošnjom od proizvodnje u 2006. godini.

Proizvodnja, potrošnja i uvoz piljene građe četinjača također će rasti, što je po sve očekivano s obzirom na strukturu drvene zalihe u Hrvatskoj u kojoj dominiraju listače. S obzirom na sadašnju razinu domaće potrošnje piljene građe listača te stupanj daljnje prerade u finalne proizvode, a iz koje su izvedene projekcije, nastavak negativnih trendova ogleđa se u porastu izvoza što ne vodi ka unapređenju konkurentnosti proizvodnje višeg stupnja prerade.

Kod drvnih ploča, najveći se porast potrošnje očekuje kod iverastih ploča, što će rezultirati porastom uvoza sa 113 tisuća m³ na 173,8 tisuća m³. Zbog male proizvodnje drvnih ploča u Hrvatskoj, s porastom potrošnje neizbježan je porast uvoza, no porast konkurentnosti može se očekivati u slučaju povećanja kapaciteta postojećih proizvodnih kapaciteta, za što postoji sirovinaska osnova (drvni ostatak). Najveći rast uvoza očekuje se kod iverastih ploča (53,8 %), budući da se rast potrošnje ne može podmiriti iz domaće proizvodnje zbog nedovoljne konkurentnosti i fleksibilnosti proizvodnje iverastih ploča.

Tablica 4: Projekcije proizvodnje i neto trgovine drvnim proizvodima u Hrvatskoj za razdoblje 2010.-2020. godine (000 m³)

	Rast BDP-a:osnovni		Cijene: konstantne	
	2005.	2010.	2015.	2020.
PROIZVODNJA				
Piljena građa četinjača	84,4	89,0	100,8	111,2
Piljena građa listača	621,8	639,7	684,7	721,9
Ukupno piljena građa	706,2	728,7	785,5	833,1
Šperploče	1,9	2,1	2,5	2,7
Iveraste ploče	85,9	95,0	120,7	132,1
ploče vlaknatice	0	0	0	0
Ukupno drvne ploče	87,8	97,1	123,3	134,8
novinski papir	9,2	9,6	10,3	11,0
papir za pisanje i tiskanje	244,5	277,2	372,3	469,1
ostali papiri i kartoni	330,2	346,8	389,7	426,7
Ukupno papir i karton	584,0	633,5	772,3	906,8
NETO TRGOVINA (izvoz – uvoz)				
piljena građa četinjača	-307,1	-323,7	-366,8	-404,4
piljena građa listača	453,3	466,4	499,2	526,3
ukupno piljena građa	146,2	142,7	132,3	121,9
Šperploče	-15,8	-17,2	-21,0	-22,5
Iveraste ploče	-113,0	-125,1	-158,9	-173,8
ploče vlaknatice	-64,9	-67,6	-74,3	-80,0
ukupno drvne ploče	-193,7	-209,8	-254,2	-276,4
novinski papir	-49,1	-50,7	-54,8	-58,3
papir za pisanje i tiskanje	-98,8	-112,0	-150,4	-189,5
ostali papiri i kartoni	101,7	106,8	120,0	131,4
Ukupno papir i karton	-46,1	-55,9	-85,2	-116,4

Izvor: Izračun autorica

Najviše će porasti potrošnja (6,12%) i posebice uvoz papira za pisanje i tiskanje (91,8%) kao posljedica nekonkurentnosti domaće proizvodnje koja unatoč domaćoj potražnji ne uspijeva povećati proizvodne kapacitete. Nastavak takvih trendova neminovan je ukoliko ne dođe do osuvremenjivanja proizvodnih kapaciteta koji bi omogućili porast proizvodnje i povećanje kvalitete proizvoda. Kod papirnih proizvoda porast izvoza očekuje se samo kod ostalih papira i kartona (29,2 posto), što ukazuje na najveći porast konkurentnosti unutar ove kategorije drvnih proizvoda.

Sveukupno, dinamika projiciranih stopi rasta izvoza ukazuje na porast konkurentnosti piljene građe listača i ostalih papira i kartona, što svakako nije pokazatelj sveukupne konkurentnosti drvno-prerađivačkog kompleksa u Republici Hrvatskoj. Kod svih ostalih proizvoda očekuje se porast uvoza i daljnje smanjenje konkurentnosti na svjetskom tržištu drvnih proizvoda.

4.2.3. Projekcije mogućih pravaca razvoja tržišta drvnih proizvoda u Republici Hrvatskoj

Uz osnovni razvojni scenarij izrađena su i dva alternativna pravca razvoja, ovisno o ekonomskom i političkom razvoju Hrvatske i okruženja. Alternativni scenariji razvijeni su na temelju glavnih utjecaja na sektor šumarstva:

1. **Konzervacijski** scenarij podrazumijeva rast regulacije i zaštite okoliša te javne svijesti o očuvanju šuma, što znači ubrzani napredak prema očuvanju šuma i biološke raznolikosti u budućnosti. Takav razvojni model može biti potaknut porastom javne svijesti o zaštiti okoliša i potražnji za ekološkim koristima šuma. Pretpostavljen je sporiji ekonomski rast, što ne znači da će očuvanje prirode smanjiti ekonomski rast, već da će utjecaj ekonomskog rasta na buduća tržišna kretanja biti manji. Ipak, očuvanje okoliša obično je povezano sa stopama ekonomskog rasta nižim nego u okolnostima korištenja konvencionalnih pokazatelja BDP-a (koji imaju ograničenu mogućnost uključivanja eksternalija vezanih za kapital prirodnih resursa). Zaštita čini resurse rjeđima za proizvodni sektor, što povećava troškove i njihovu tržišnu cijenu te u konačnici dovodi do viših cijena finalnih proizvoda.

Bolja zaštita okoliša i očuvanje prirode povećava površinu šuma pod strogom zaštitom te unapređuje gospodarenje resursima, što će smanjiti ponudu oblovine i utjecati na porast cijena. Ovaj scenarij uzima u obzir i promjene u energetsom sektoru. Naime, poreznom politikom moguće je utjecati na konkurentnost obnovljivih izvora energije u odnosu na fosilna i nuklearna goriva, što će se direktno odraziti na cijene drvnih proizvoda. Visoki porezi na emisije plinova i korištenje izvora koji onečišćuju okoliš znači dodatne troškove za industriju i porast cijena proizvoda, a posljedica je usporavanje ekonomskog rasta na srednji i dugi rok. Dodatni porast cijena drvnih proizvoda uzrokovat će porast konkurencije za drvnom sirovinom kada energija na bazi drva postane atraktivnija alternativa.

2. **Integracijski scenarij** pretpostavlja ubranu ekonomsku integraciju i tržišnu liberalizaciju u cijeloj Europi, što će se odraziti i na brzinu ekonomskog rasta u Hrvatskoj. Strogo ekonomski gledano, globalizacija i tržišna liberalizacija potaknut će specijalizaciju i proizvodnju te dovesti do bržeg ekonomskog rasta. Naše projekcije stoga uzimaju u obzir više stope rasta BDP-a te blagi pad cijena drvnih proizvoda zbog veće konkurencije. Očekuje se da će ekonomsko i političko okruženje biti povoljno za ekonomski rast i realnu konvergenciju zemalja u tranziciji sa zemljama EU. Budući da se pretpostavlja veći prinos na kapital nego u razvijenim zemljama (gdje je kapital obilnijim proizvodni faktor), to će privući strane investicije. Napredak u institucionalnom smislu i zakonodavnom okviru, kao i investicije u ljudske potencijale te smanjenje tehnološkog jaza učinit će investicijsku klimu atraktivnijom.

Alternativni scenariji pokazuju da promjene u poslovnom okruženju imaju znatan utjecaj na sektor u smislu veličine tržišta, udjela pojedinih proizvoda, kao i cjelokupne konkurentnosti drvnih proizvoda. Konzervacijski scenarij podrazumijeva sporiji ekonomski rast nego osnovni scenariji, kao i rast cijena i troškova za sve proizvode i regije. Integracijski scenarij podrazumijeva snažnu konvergenciju tranzicijskih zemalja i snažan ekonomski rast što dovodi do smanjenja troškova i cijena te velikog povećanja ukupnog tržišta. U slučaju promjena cijena predviđene su male promjene od svega 0,5 posto. Alternativni scenariji su prilično različiti i odražavaju različite pretpostavke o snagama koje će djelovati na sektor u budućnosti i o akcijama i politikama koje bi mogle biti poduzete. Neki od elemenata imaju veliku vjerojatnost da se dogode u sva tri scenarija, dok drugi mogu proizići kao stvar izbora.

Tablica 5. daje projekcije rasta potrošnje, proizvodnje, izvoza i uvoza za 8 kategorija drvnih proizvoda prema konzervacijskom i integracijskom scenariju.

Alternativni scenariji pokazuju značajna odstupanja u odnosu na osnovni model. Tako je npr. ukupan porast proizvodnje i potrošnje piljene građe četinjače smanjen 10,7 posto (u odnosu na osnovni scenarij) u konzervacijskom scenariju, odnosno povećan 9,8 posto u integracijskom scenariju do kraja 2020. godine. Kod piljene građe listača osjetljivost na alternativne scenarije je manja, s vrijednostima manjim za 6,8 posto u konzervacijskom scenariju i većim za 6,1 posto u integracijskom scenariju. Velika odstupanja pokazuju projekcije iverastih ploča koje pokazuju rast proizvodnje i potrošnje 53,8 posto u baznom scenariju, 31,7 posto u konzervacijskom scenariju i 69,6 posto u integracijskom scenariju. S druge strane, projekcije proizvodnje i potrošnje novinskog papira pokazuju da rast tržišta nije značajno pogođen izborom scenarija. Bazne projekcije novinskog papira pokazuju rast proizvodnje i potrošnje 18,8 posto do 2020. godine. U konzervacijskom scenariju porast iznosi 11,78 posto, dok u integracijskom scenariju porast iznosi 24,7 posto. Papir za pisanje i tiskanje pokazuje veću osjetljivost na odabir scenarija. Bazna projekcija pokazuje porast proizvodnje i potrošnje 91,8 posto, u konzervacijskom scenariju 53 posto, dok je u integracijskom scenariju projiciran rast od 129 posto.

Najveći rast uvoza u konzervacijskom scenariju očekuje se kod papira za pisanje i tiskanje (53%) zbog najvećeg porasta potrošnje, što je posljedica najveće elastičnosti dohodovne potražnje papira za pisanje i tiskanje. Povećanjem proizvodnje i konkurentnosti u budućnosti, porast potrošnje na domaćem tržištu mogao bi se podmiriti iz domaćih izvora i tako smanjiti uvoz. Najveći porast izvoza procjenjuje se kod ostalih papira i kartona (17.6%), što ukazuje na najveći porast konkurentnosti. Najmanji porast uvoza očekuje se kod piljene građe četinjača, što ukazuje da unatoč uvoznim kretanjima piljena građe pokazuje pozitivnija kretanja od ostalih proizvoda.

Očekivano, u integracijskom scenariju dinamika porasta uvoza i izvoza znatno je izraženija, a posljedično i povećanje odnosno smanjenje konkurentnosti. Najveće povećanje konkurentnosti očekuje se kod ostalih papira i kartona, dok će najveći porast uvoza ponovno biti kod papira za pisanje i tiskanje.

Tablica 5: Projekcije proizvodnje, potrošnje i međunarodne trgovine drvnim proizvodima u Republici Hrvatskoj prema konzervacijskom i integracijskom scenariju (000 m³)

	Rast BDP-a: konzervacijski Cijene: +0,5%				Rast BDP-a: integracijski Cijene: -0,5%			
	2005.	2010.	2015.	2020.	2005.	2010.	2015.	2020.
stopa rasta BDP-a ¹⁵	1,52	2,5	2,5		2,12	5,2	5,2	
Potrošnja								
piljena građa četinjača	391,5	405,7	432,1	460,2	391,5	418,3	486,5	565,9
piljena građa listača	168,5	171,3	176,8	182,4	168,5	175,1	190,7	207,5
Ukupno piljena građa	560	577,0	608,8	642,6	560	593,4	677,2	773,4
Šperploče	17,7	18,9	21,1	21,9	17,7	19,5	24,7	27,4
Iveraste ploče	198,9	215,6	246,2	261,9	198,9	223,3	294,6	337,2
ploče vlaknatice	64,9	66,6	69,8	73,2	64,9	68,3	76,7	86,2
Ukupno drvne ploče	281,5	301,1	337,1	357,0	281,5	311,2	396,0	450,8
novinski papir	58,3	59,8	62,4	65,2	58,3	60,6	66,3	72,7
papir za pisanje i tiskanje	343,3	378,9	446,1	525,1	343,3	396,5	558,4	786,2
ostali papiri i kartoni	228,5	237,1	252,5	268,8	228,5	242,1	277,6	318,3
Ukupno papir i karton	630,1	675,9	761,0	859,1	630,1	699,2	902,3	1177,2
Proizvodnja								
piljena građa četinjača	84,4	87,5	93,2	99,2	84,4	90,2	104,9	122,0
piljena građa listača	621,8	632,1	652,2	673,0	621,8	646,3	703,5	765,9
Ukupno piljena građa	706,2	719,6	745,4	772,2	706,2	736,5	808,4	887,9
šperploče	1,9	2,0	2,3	2,4	1,9	2,1	2,7	2,9
Iveraste ploče	85,9	93,1	106,3	113,1	85,9	96,4	127,2	145,6
ploče vlaknatice	0	0	0	0	0	0	0	0
Ukupno drvne ploče	87,8	95,1	108,6	115,4	87,8	98,5	129,8	148,6
novinski papir	9,2	9,5	9,9	10,3	9,2	9,6	10,5	11,5
papir za pisanje i tiskanje	244,5	269,9	317,7	374,0	244,5	282,4	397,7	560,0
ostali papiri i kartoni	330,2	342,7	364,8	388,4	330,2	349,8	401,2	460,0
Ukupno papir i karton	584,0	622,1	692,4	772,7	584,0	641,9	809,4	1031,5
Neto trgovina (izvoz – uvoz)								
piljena građa četinjača	-307,1	-318,2	-338,9	-361,0	-307,1	-328,1	-381,6	-443,9
piljena građa listača	453,3	460,8	475,5	490,6	453,3	471,1	512,9	558,3
Ukupno piljena građa	146,2	142,6	136,6	129,7	146,2	143,0	131,2	114,4
šperploče	-15,8	-16,9	-18,9	-19,6	-15,8	-17,4	-22,0	-24,4
Iveraste ploče	-113,0	-122,5	-139,9	-148,8	-113,0	-126,9	-167,4	-191,6
ploče vlaknatice	-64,9	-66,6	-69,8	-73,2	-64,9	-68,3	-76,7	-86,2
Ukupno drvne ploče	-193,7	-206,0	-228,6	-241,6	-193,7	-212,6	-266,1	-302,2
novinski papir	-49,1	-50,3	-52,5	-54,8	-49,1	-51,0	-55,8	-61,2
papir za pisanje i tiskanje	-98,8	-109,0	-128,4	-151,1	-98,8	-114,1	-160,7	-226,2
ostali papiri i kartoni	101,7	105,6	112,4	119,6	101,7	107,7	123,6	141,7
Ukupno papir i karton	-46,1	-53,8	-68,5	-86,3	-46,1	-57,3	-92,9	-145,7

Izvor: Izračun autorica

¹⁵ Ibidem

Analiza scenarija jasno pokazuje da je drveni sektor osjetljiv na promjene političkog i ekonomskog okruženja. Različite stope ekonomskog rasta, različiti razvojni pravci, kao i politike korištenja zemljišta, struktura troškova i cijena dovode do različitih rezultata. Također, znatne su razlike između proizvoda u načinu reagiranja na promjene cijena i ekonomske aktivnosti. Zbog toga različite pretpostavke mijenjaju potrošnju i proizvodnju nekih proizvoda više nego drugih.

5. ZAKLJUČAK

Analiza stanja u hrvatskom drvno-prerađivačkom kompleksu pokazala je izrazito nepovoljnu strukturu u kojoj prevladavaju mali i neracionalni pilanski kapaciteti koji podmiruju potrebe europske industrije namještaja. Iako je hrvatski drvno-prerađivački kompleks značajan izvoznik, uglavnom primarnih i sekundarnih drvnih proizvoda te namještaja niske dodane vrijednosti kao što su stolice i dijelovi drvenog pokućstva, domaća proizvodnja namještaja teško se nosi s konkurencijom iz razvijenih zemalja Europske unije, ali i dinamičnih novih ekonomija kao što su nove članice EU i Kina.

Rezultati SWOT analize pokazuju da hrvatski drvno-prerađivački kompleks ima neke bitne, više komparativne nego konkurentske prednosti, posebice dostupnost kvalitetne drvne sirovine, tradiciju u proizvodnji namještaja, niže cijene rada nego u razvijenim zemljama EU te dosadašnji veliki rast potrošnje na domaćem tržištu. Slabosti su brojne, a odnose se na dominaciju proizvodnje u velikim serijama, tehnološku zastarjelost proizvodnih pogona, nespecijaliziranost domaćih tvrtki, nepostojanje razvoja proizvoda itd.. Od mogućnosti valja istaknuti razvoj klastera proizvodnje namještaja, blizinu najvažnijih tržišta, buduće širenje tržišta zbog pristupanje EU te dugoročno očekivani budući rast prodaje na domaćem tržištu. Potencijalne opasnosti dolaze od konkurencije iz zemalja s nižim troškovima rada i slabljenja cjenovne konkurentnosti zbog povećanje troškova uslijed potrebe usklađivanja s EU.

SWOT analiza dobra je osnova za donošenje ekonomske politike, no promišljanje razvojne politike mora uzeti u obzir i projekcije buduće potrošnje, proizvodnje i međunarodne trgovine. Projekcije prikazane u ovom radu izrađene su za 8 glavnih kategorija drvnih proizvoda, uzimajući u obzir 3 različita razvojna scenarija u Hrvatskoj i njenom okruženju: osnovni, konzervacijski i integracijski. Rezultati projekcija osnovnog scenarija pokazuju porast potrošnje za sve proizvode. Najveće stope rasta potrošnje projicirane su za papir za tiskanje i pisanje i iveraste ploče, a najmanje za piljenu građu listača i novinski papir. Iako će porast potrošnje biti praćen porastom proizvodnje, to će biti nedovoljno za zadovoljene ukupne domaće potrošnje koja će se kod većine proizvoda podmirivati dijelom iz uvoza.

Kod nekih proizvoda izbor scenarija nema bitnijeg utjecaja na rast tržišta, pa tako projekcije proizvodnje i potrošnje novinskog papira u sva tri scenarija pokazuju da rast tržišta nije značajno pogođen izborom scenarija. S druge strane, papir za pisanje i tiskanje pokazuje znatno veću osjetljivost na odabir scenarija: bazna projekcija pokazuje porast proizvodnje i potrošnje 91,8 posto, u konzervacijskom scenariju 53 posto,

dok je u integracijskom scenariju projiciran rast od 129 posto. Najveći porast izvoza procjenjuje se kod ostalih papira i kartona, što pokazuje da se može očekivati najveći porast konkurentnosti upravo kod ovih proizvoda. Rezultati projekcija, neovisno o izabranom scenariju, jasno ukazuju da bez radikalne promjene u odnosu potrošnje i proizvodnje nije moguće očekivati promjene dosadašnjih kretanja u međunarodnoj trgovini drvnim proizvodima. Ekonomski rast predstavlja osnovu za povećanje potrošnje na domaćem tržištu koja se očekuje kod sva tri scenarija, ali ukoliko ne dođe i do porasta proizvodnje, uvoz će i dalje rasti. Ipak, bez obzira što konzervacijski model nudi sporije stope rasta proizvodnje i potrošnje, on stvara osnovu za održivi rast drvno-prerađivačkog kompleksa u dugom roku.

LITERATURA:

1. CARDS Project Development of Investment and Business Climate in Croatia, Deloitte Central Europe, Raiffeisenbank Croatia and Emerging Markets Groups, 2002
2. Carlsson-Aubry, C.-Castronovo, J., 2008, Forest-based industries in the EU-27 Statistics in focus, Eurostat, European Communities, 2008.
3. <http://www.ebrd.com/country/country/croatia/econo.htm#macro>
4. Kangas, K., Baudin, A.: Modelling and projections of forest products demand, supply and trade in Europe, Geneva Timber and Forest Discussion Paper ECE/TIM/DP/30, United Nations, Geneva, 2003
5. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva, 2005, Studija razvoja novih proizvoda u funkciji izvoza drvnog sektora – brand drvnog sektora, Zagreb
6. Motik, D., 2002, Tržište namještaja i ostalih drvnih proizvoda Republike Hrvatske do 2001. godine, Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
7. Motik, D, Pirc, A., 2007, Tržište namještaja i ostalih drvnih proizvoda Republike Hrvatske do 2006-te godine, Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
8. NOBE: Forecasts of economic growth in OECD and Central and Eastern European countries for the period 2000.-2040., Geneva Timber and Forest Discussion Paper ECE/TIM/DP/24, UN, Geneva, 2002
9. Statistički ljetopis RH, Državni zavod za statistiku, razne godine
10. UNECE/FAO, 2006, Expert Market Statement of CROATIA: Balkan Training Workshop – Forest Products Marketing
11. UNECE, 2005, European forest sector outlook study 1960.-2000.-2020. – main report, Geneva Timber and Forest Study Paper No. ECE/TIM/SP/20, United Nations Economic Commission for Europe, Geneva
12. UNECE, 2009, Conversion Factors Used In The European Forest Sector Outlook Study, United Nations Economic Commission for Europe, Geneva

Prilog 1.

1. Vrijednost bazne godine za y_{2005} je dobivena kao trogodišnji prosjek:

$$Y_{2005} = (y_{2004} + y_{2005} + y_{2006})/3 \text{ gdje je}$$

y_t = domaća potrošnja u vremenskom periodu t

Prosječna vrijednost kao početna uzeta je iz razloga kako bi dugoročne projekcije bile što objektivnije, odnosno kako inicijalna vrijednost za projekcije ne bi odražavala kratkoročne fluktuacije poslovnog ciklusa.

2. Godišnja stopa rasta potrošnje za razdoblje 2005.-2010. dobivena je formulom:

$$Y_{05-10} = b \times x_{05-10} + d \times p_{05-10}$$

gdje su:

Y_{05-10} = godišnja stopa rasta potrošnje u razdoblju 2005.-2010.

b = koeficijent dohodovne elastičnosti

x_{05-10} = prosječna godišnja stopa rasta BDP-a u razdoblju 2005.-2010.

d = koeficijent cjenovne elastičnosti

p_{05-10} = godišnja stopa promjene cijena u razdoblju 2005.-2010.

3. Projekcija potrošnje za 2010. godinu izračunata je kao:

$$\hat{Y}_{10} = y_{05} (1 + y_{05-10})^5 = y_{05} (1 + (b \times x_{05-10} + d \times p_{05-10}))^5$$

\hat{Y}_{10} = projicirana potrošnja 2010. godine

y_{05} = vrijednost potrošnje 2005. godine

y_{05-10} = godišnja stopa rasta potrošnje u razdoblju 2005.-2010.

b = koeficijent dohodovne elastičnosti

x_{05-10} = prosječna godišnja stopa rasta BDP-a u razdoblju 2005.-2010.

d = koeficijent cjenovne elastičnosti

p_{05-10} = godišnja stopa promjene cijena u razdoblju 2005.-2010

FOREST-BASED INDUSTRIES IN THE REPUBLIC OF CROATIA: SWOT MATRIX AND GROWTH PROJECTIONS

*Nela Vlahinić-Dizdarević*¹⁵ & *Vesna Uršić*¹⁶

Summary

The analysis of the Croatian forest-based industries shows very unfavourable structure with mostly small and sub-rational saw-mill capacities that are supplying the European furniture industry. Although the forest-based industries in Croatia are important exporter, mostly of primary and secondary wood products and furniture of low added value, Croatian furniture industry cannot cope with the competition. The results of SWOT analysis show that the forest-based industries in Croatia have comparative, but not the competitive advantages, and are faced with many weaknesses and potential threats that are coming from the competition in low costs countries.

Though the SWOT analysis represents the solid basis for the choice of economic policy measures, the projections of the future consumption, production and international trade of wood products that represent the core of the forest-based cluster, are crucial for the development policy. The projections presented in this paper are made for the 8 main categories of wood products, taking into consideration three different development scenarios in Croatia and its environment: basic, conservation and integration one. The results of all projections show the increase of consumption for all products, mostly for printing and writing paper. The increase in consumption will be followed by increase in production but the imports will be still rising. The biggest imports increase is estimated in other paper and cardboard which, at the same time, indicates the most important increase in competitiveness. Still, although the conservation model offers slower production and consumption rates, it makes the basis for the sustainable growth of forest-based industries in a long run.

Key words: forest-based industries, Croatia, SWOT analysis, projections.

JEL classification: L₇₃

¹⁵ Nela Vlahinić-Dizdarević, Ph.D., Full Professor, University of Rijeka, Faculty of Economics

¹⁶ Vesna Uršić, M.Sc., Becon, Expert associate for analysis, Croatian Forest Enterprise Ltd., Zagreb, Forest Management Unit Delnice